

Bachelorthesis

'Welke attitude hanteert een kind in de Vreedzame context, dan wel in het straatdomein, en wat de overwegingen zijn om vast te houden aan dezelfde of te switchen naar een andere attitude in de andere context?'

Docent: B. Horjus
Naam: Emma van Ee (3668118)
Lotte Harthoorn (3591271)
Ellen E. Permentier (F120773)
Elisabeth J. Steenstra (3474089)
Datum: 27 juni 2013

Abstract

Background: The primary purpose of the study was to test components of Kohlberg's model, specifically to assess the attitude of a child in the Vreedzame Wijk, or in the Street domain, and what considerations they have to hold on to the same attitude or to switch to a different attitude in the other domain. **Method's:** For this study a mixed-method design has been used. There were 124 children interviewed (N=124), in which the focus was on 30 children between 8 and 12 years old. **Results:** The quantitative data analysis shows that there is no correlation between the attitude that suits the Vreedzame context and the attitude that matches the Street domain. The qualitative data analysis shows that children evaluate the Vreedzame relation positively and that they would like to apply this outside the Vreedzame context. Children assess the rules associated with the Code of the Street attitude negative. However, in many children there is a friction between their attitudes and associated behaviors. **Conclusion:** Most part of Kohlberg's theory cannot be confirmed. There is no support found for the idea that the prevailing social norm determines the moral attitude of a child, since it appears that children do not internalize the attitude associate with the Code of the Street. **Keywords:** attitude, behavior, Code of the Street, context, Kohlberg, Vreedzame Wijk.

In 2010 is de Vreedzame Wijk in Kanaleneiland van start gegaan, een project waarbij getracht wordt om basisschoolleerlingen hun aangeleerde Vreedzame attitude toe te laten passen in domeinen buiten school. Echter, deze kinderen hebben te maken met sterke contrasten tussen hun verschillende levensdomeinen. Zo staat de attitude in de Vreedzame context haaks op de attitude behorende bij het straatdomein (Van Dijken, Horjus, & De Winter, 2012). Uit evaluatieonderzoek van de Vreedzame Wijk (Van Dijken et al., 2012) blijkt dat kinderen hun Vreedzame attitude beperken tot de Vreedzame context en buiten deze context over het algemeen nog een Code of the Street (COTS) attitude hanteren. Een attitude betreft de mate waarin gedrag positief dan wel negatief beoordeeld wordt (Ajzen, 1991), en hangt samen met het gedrag wat een individu vertoont (Ajzen, 1991; Bohner & Dickel, 2011; Veugelers, 2007).

De uitkomst van het evaluatieonderzoek doet vragen rijzen over het verband tussen de context en de attitude van een kind. In onderstaande inleiding zal allereerst worden toegelicht wat de Vreedzame context en het straatdomein inhouden. Vervolgens wordt verklaard hoe beide domeinen van invloed zijn op gedrag. Ten slotte wordt met het verklaringsmodel van Kohlberg (1971) het verband tussen attitude, context en gedrag uitgelegd om te eindigen in de onderzoeksvraag.

Vreedzame context en straatdomein

Om de vreedzame context en het straatdomein te definiëren zullen hieronder beide contexten aan de hand van enkele kenmerken worden omschreven. Daarnaast zal worden bekeken waarin deze contexten van elkaar verschillen.

De Vreedzame context betreft de kindervoorzieningen als speeltuinen en het buurthuis. In deze voorzieningen wordt een klimaat gecreëerd van constructief omgaan met conflicten, actieve participatie en zorgzaam, prosociaal gedrag (Pauw & Verhoeff, 2012). Daarnaast wordt de Vreedzame context gekenmerkt door structuur en toezicht (Van Dijken et al., 2012), waarvan wordt verwacht dat deze kenmerken bijdragen aan de veiligheidsbeleving (Oppelaar & Wittebrood, 2005).

Naast de Vreedzame context krijgen kinderen in Kanaleneiland ook te maken met het straatdomein waar aspecten van de COTS terug te vinden zijn (Van Dijken et al., 2012). De COTS is een systeem van informele regels dat voorschrijft hoe mensen op elkaar moeten reageren (Anderson, 2004). Respect staat hierbij centraal, en kan worden afgedwongen door het vermogen en de bereidheid om geweld te gebruiken. In deze context is het gevoel dat men verantwoordelijk is voor eigen veiligheid sterk aanwezig. Dit komt voort uit een sterk wantrouwen in de rechtsstaat, wat wordt veroorzaakt door de kloof die mensen van de straat ervaren tussen henzelf en de rest van de samenleving. Echter, uit onderzoek van van Dijken en collega's (2012) lijkt naar voren te komen dat van dit wantrouwen in de rechtstaat in Kanaleneiland geen sprake is. Naast de antisociale norm, wordt het straatdomein gekenmerkt door weinig structuur (Van Dijken et al., 2012). Verwacht wordt dat deze kenmerken de veiligheidsbeleving negatief beïnvloeden, terwijl kenmerken van de Vreedzame context juist zouden bijdragen aan het gevoel van veiligheid (Oppelaar & Wittebrood, 2005).

Samengevat betreffen de verschillen tussen de Vreedzame context en het straatdomein de mate van structuur en toezicht, en daarmee samenhangend de veiligheidsbeleving. Daarnaast bestaat er een verschil in gehanteerde sociale norm tussen beide contexten.

Invloed context op gedrag

Het verschil in structuur en toezicht tussen de Vreedzame context en het straatdomein heeft effect op gedrag van kinderen. Zo stimuleren ongestructureerde kinderactiviteiten antisociaal gedrag, terwijl gestructureerde kinderactiviteiten gepaard gaan met minder antisociale voorkeuren en gedragingen (Mahoney, 2000). In de literatuur komen drie omgevingsfactoren naar voren die antisociaal gedrag lijken te bevorderen (Maimon & Browning, 2010; Osgood et al., 1996). Ten eerste geeft gebrek aan structuur jeugdigen de ruimte om antisociaal gedrag te vertonen. Daarnaast stimuleert de aanwezigheid van vrienden antisociaal gedrag. Zo blijkt dat wanneer 8 tot

13-jarige kinderen zich in een ongestructureerde context bevinden zonder volwassen toezicht, de kans toeneemt dat interpersoonlijke conflicten tussen leeftijdsgenoten uitmonden in geweld (Maimon & Browning, 2010). Ten slotte heeft de afwezigheid van autoriteitsfiguren tot gevolg dat er minder reacties worden gegeven op antisociaal gedrag, waardoor antisociaal gedrag niet wordt tegengegaan (Maimon & Browning, 2010; Osgood et al., 1996).

Ook in veiligheidsbeleving is er een verschil waarneembaar tussen de Vreedzame context en het straatdomein. Of kinderen aangeleerde vaardigheden en attituden tot uiting brengen, is afhankelijk van het nut van die attituden en vaardigheden in een bepaalde context (De Winter, 2005). Daardoor zal prosociaal gedrag waarschijnlijk de veiligheid bevorderen in de Vreedzame context, aangezien hier prosociaal gedrag als norm gehanteerd wordt. Daarentegen heerst in de COTS het uitgangspunt dat je moet vechten om te overleven (Anderson, 2004), wat suggereert dat antisociaal gedrag in deze context functioneel is voor veiligheid.

Samengevat suggereren bovenstaande bevindingen dat kenmerken van de Vreedzame context prosociaal gedrag bevorderen, terwijl de kenmerken van het straatdomein antisociaal gedrag stimuleren.

Het model van Kohlberg

In de literatuur wordt het verband tussen iemands attitude, gedrag en de context erkend (Ajzen, 1991; Boom & Brugman, 2005; Kohlberg, 1971). Over de invulling en richting van dit verband lijkt echter nog geen overeenstemming te zijn, en er bestaan uiteenlopende theorieën over dit verband (Boom & Brugman, 2005). Kohlberg (1971) gaat ervan uit dat de morele ontwikkeling van een individu zich kenmerkt door een vast aantal stadia. Hierbij vindt er een verschuiving plaats van volledige gerichtheid op het eigen belang, naar het ontwikkelen van een eigen visie en verantwoordelijkheid. Wanneer kinderen in de prepubertijd zijn, bevinden de meesten zich in het conventionele stadium. In dit stadium wordt een morele attitude gebaseerd op de mening van anderen, en sluit een kind aan bij de sociale norm. Hierbij conformeren kinderen zich niet alleen naar deze norm, maar gaan zij zichzelf hiermee ook identificeren (Kohlberg & Gilligan, 1971). Wanneer deze theorie wordt toegepast op de Vreedzame context kan worden verwacht dat kinderen geneigd zullen zijn hier prosociaal gedrag te vertonen, terwijl zij in het straatdomein meer antisociaal gedrag zullen uiten.

Onderzoeksvraag

Op basis van bovenstaande literatuurstudie kan verwacht worden dat kinderen in de Vreedzame context een prosociale attitude zullen hanteren, aangezien zij hier in aanraking komen met een klimaat waarin prosociaal gedrag de norm is. Daarnaast wordt

verwacht dat, als gevolg van de antisociale gedragsnorm in het straatdomein, kinderen in deze context een antisociale attitude zullen hebben. Om bovenstaande verwachtingen te onderzoeken wordt in dit bacheloronderzoek bekeken welke attitude(n) een kind hanteert in de Vreedzame context, dan wel in het straatdomein, en wat de overwegingen zijn om vast te houden aan dezelfde of te switchen naar een andere attitude in de andere context. Met deze hoofdvraag zal worden nagegaan of er ondersteuning kan gevonden worden voor de theorie van Kohlberg (1971), die ervan uitgaat dat een individu zijn of haar morele attitudes baseert op de heersende sociale norm binnen een context. Door de beleving van kinderen van het hanteren van een attitude en bijbehorend gedrag nader te onderzoeken, kan in kaart worden gebracht hoe de Vreedzame Wijk nauwer aan kan sluiten bij de doelgroep. Dit bacheloronderzoek moet uitwijzen of de interventie zich dient te richten op het individuele kind, of op het aanpassen van de context. Met deze wetenschap zal de effectiviteit van de Vreedzame Wijk mogelijk verhoogd kunnen worden.

Methode

Type onderzoek

Voor dit onderzoek is gebruikt gemaakt van een mixed-method design, waarbij door middel van zowel kwantitatieve als kwalitatieve vragen onderzoeksgegevens verzameld zijn. Aan de hand van de kwantitatieve vragen is bepaald of er een samenhang bestaat tussen de attitude die behoort bij de Vreedzame context en de attitude die behoort bij het straatdomein. Omdat de afhankelijke variabele 'attitude' van ordinaal meetniveau is, is de Spearman's rangcorrelatie gebruikt om te bepalen of er sprake is van een samenhang. Met behulp van de open vragen is kwalitatief onderzocht welke overwegingen een kind heeft om vast te houden aan een attitude of te switchen naar een andere attitude in een andere context. Deze kwalitatieve data zijn op een open, axiale en selectieve manier gecodeerd.

Onderzoeksinstrument en operationalisatie

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van een bestaande vragenlijst, met daarin een aantal toegevoegde vragen ter verdieping. De vragenlijst beslaat 67 vragen, en heeft betrekking op verschillende aspecten van zowel de Vreedzame Wijk, als de COTS. Om de homogeniteit te bevorderen werden meerdere aspecten van een variabele uitgevraagd. Ook zijn er vragen gebruikt die veel overlap vertoonden, zoals twee vragen die beide betrekking hadden op het oplossen van een conflict in het straatdomein. Door de gelijkens van deze vragen is de interne consistentie van de vragenlijst verhoogd. Het is mogelijk dat het taalgebruik van de vragenlijst niet

nauw genoeg bij het ontwikkelingsniveau van de respondenten aansloot. Het taalgebruik van sommige vragen was wellicht te ingewikkeld of verouderd. Hierdoor bestaat de kans dat kinderen de vragen verkeerd interpreteerden of niet begrepen.

Zoals hierboven genoemd zijn voor de verdieping een aantal vragen toegevoegd. Deze vragen hadden betrekking op de Vreedzame Wijk, de COTS, of op de invloed van de context op het kind. Er zijn drie vragen toegevoegd om een betere inschatting te kunnen maken van de mate waarin een kind een Vreedzame attitude hanteert. De eerste vraag betrof *'Waarom los je het conflict op deze manier op?'*. Vervolgens is vraag Extra A toegevoegd: *'Ik vind het belangrijk dat de kinderen in de activiteit elkaar helpen en aardig doen tegen elkaar.'* Hierbij waren vier antwoorden mogelijk, in een schaal van 'heel onbelangrijk' naar 'heel belangrijk'. Ten slotte is de vraag *'Wil je dit ook graag?'* toegevoegd, met daarbij vier mogelijke antwoorden op een schaal van 'Ja altijd' tot 'nooit'. Deze vraag had tot doel te achterhalen of kinderen de wil hebben om mee te denken over activiteiten die georganiseerd worden in de Vreedzame kindervoorzieningen.

Om de attitude van een kind over de COTS te achterhalen, werd na de vragen over aspecten van de COTS de volgende vraag toegevoegd: *'Vind je dit ook zelf goed? Waarom wel/niet?'*

Ten slotte zijn twee open vragen toegevoegd, die de beleving van de invloed van de context van kinderen in kaart dienden te brengen. De eerste vraag betrof *'Als je niet in een vreedzame activiteit bent, wil je dan dat jij, en andere kinderen, op dezelfde manier met elkaar omgaan?'*. Zo kon worden gekeken naar de eigen behoeftes van de respondenten. Om te kijken of en waarom kinderen die behoeftes vertalen naar gedrag, is vervolgens de volgende vraag toegevoegd: *'En is dat ook zo?'*

Onderzoekseenheden en dataverzameling

De afname van de vragenlijsten heeft plaatsgevonden in de Vreedzame speeltuin Anansis, waarbij vooraf contact is geweest met de begeleiders. Er is een beoordelingssteekproef getrokken, waarin de selectie van de participanten is gebeurd op basis van beschikbaarheid. De eerste dertig participanten zijn gevraagd om de vragenlijst samen met de onderzoeker in te vullen, waarbij zij geselecteerd zijn op een aantal kenmerken. De onderzoekseenheden omvatten kinderen die woonachtig zijn in Kanaleneiland. Kenmerken van deze eenheden betroffen de leeftijd (tussen 8 en 12 jaar) en geslacht, waarbij de verhouding 1:1 is aangehouden. Gezien de culturele diversiteit in Kanaleneiland, werd verwacht dat deze kinderen afkomstig waren uit verschillende culturen. Opvallende aspecten die tijdens het afnemen van de vragenlijst werden waargenomen, zijn genoteerd.

Validiteit en betrouwbaarheid

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een selecte steekproef, wat de externe validiteit van dit onderzoek beperkte. De resultaten kunnen hierdoor enkel gelden voor de onderzochte groep, en niet zonder meer ggeneraliseerd worden. Wel is ten behoeve van de representativiteit gelet op de samenstelling van de respondenten betreffende leeftijd en sekse.

Verschillende aspecten hadden hun uitwerking op de betrouwbaarheid. Zo zijn mogelijk antwoorden van het geïnterviewde kind beïnvloed door aanwezigheid van andere kinderen. Echter is deze invloed zo veel mogelijk gereduceerd door de vragenlijsten niet in nabijheid van andere kinderen af te nemen. Daarnaast zijn de vragenlijsten door verschillende personen afgenomen en zijn de antwoorden van de respondenten door de onderzoekers opgeschreven in plaats van opgenomen, wat tot gevolg kan hebben dat zowel vragen als antwoorden verschillend zijn geïnterpreteerd. Om deze twee punten te ondervangen is er gebruik gemaakt van intersubjectiviteit, waarbij meerdere onderzoekers van zowel binnen als buiten het onderzoek de data hebben beoordeeld. Tot slot is de validiteit verhoogd door het gebruik van zowel kwalitatieve als kwantitatieve dataverzamelmethode.

Datapreparatie en analysebeslissingen

Voorafgaand aan de kwantitatieve analyse zijn twee nieuwe variabelen gecreëerd. Om de attitude die past bij het straatdomein te meten, is de variabele 'COTS-Totaal' (COTSTOT) gecreëerd, aan de hand van verschillende vragen uit de vragenlijst (tabel 1). De homogeniteit van de varianties bij de variabele COTSTOT was matig homogeen, met een Cronbach's Alpha (α) van 0,64.

Tabel 1

Items begrip COTSTOT

Vraag	
Vraag 49	Als iemand je vernedert (slaan, schelden, ben je pas sterk als je teruglaat).
Vraag 51	Als iemand je slaat of schopt dan moet je terugslaan of schoppen om weer gelijk te staan.
Vraag 53	Soms moet je anderen bedreigen om te zorgen dat ze jou goed behandelen.
Vraag 55	Als andere kinderen merken hoe sterk en stoer ik ben doen ze me niets.
Vraag 56	Als je bang bent om te vechten wordt je niet gerespecteerd.
Vraag 57	Het is belangrijk om aan de anderen te laten zien dat met jou niet te

sollen valt.

Vraag 58 Kinderen hebben respect voor kinderen die stoer en agressief zijn.

Voor het meten van de attitude die past bij de Vreedzame context is de variabele 'Vreedzame Attitude Totaal' (VATOT) gecreëerd, aan de hand van verschillende vragen uit de vragenlijst (tabel 2). De homogeniteit van varianties bij de variabele VATOT was matig, met een Cronbach's Alpha (α) van 0,62. Om tot deze Cronbach's Alpha te komen zijn de vragen 40 en 45 verwijderd.

Tabel 2

Items begrip VATOT

Vraag

Vraag 9	Zou je mediator willen worden?
Vraag 35	Voel je je verantwoordelijk voor andere kinderen in deze activiteit?
Vraag 36B	Ik vind het belangrijk dat de kinderen in de activiteit elkaar helpen en aardig doen tegen elkaar
Vraag 40B	Wil je dit ook graag?

Context en verantwoording van onderzoek

In Kanaleneiland deden zich de afgelopen jaren veel problemen rond kinderen en jongeren voor. Er heerste onrust en chaos in het kinder- en jongerenwerk en geweldsincidenten frustrerden professionals, kinderen en ouders. Om deze reden heeft de gemeente besloten de Vreedzame Wijk in Kanaleneiland in te voeren. Echter, uit de achtergrondrapportage (Van Dijken et al., 2012) kwam naar voren dat kinderen hun Vreedzame attitude en aangeleerde vaardigheden enkel gebruikten binnen de Vreedzame context. Daarom wordt in dit onderzoek aandacht besteed aan de invloed van de context op de attitude(n) van een kind, en de achterliggende beleving van kinderen hierbij. Zoals eerder genoemd is de relevantie van dit onderzoek dat het in kaart kan brengen hoe de Vreedzame Wijk nauwer aan kan sluiten bij de doelgroep, en hiermee mogelijk de effectiviteit van deze interventie kan worden verhoogd.

In dit onderzoek is rekening gehouden met ethische aspecten. Wanneer kinderen mee wilden werken aan dit onderzoek, werd de privacy van de respondenten gewaarborgd. Er werd alleen gevraagd worden naar de voornaam en deze werd slechts gebruikt om metingen over tijd binnen een individu te kunnen doen.

Resultaten

Kwantitatieve analyse

Voor de meting zijn $n = 30$ kinderen tussen de 8 en 12 jaar ($M = 9.8$, $SD = 1.4$) geïnterviewd, waarvan 15 jongens en 15 meisjes. Om na te gaan of er een samenhang bestaat tussen de attitude die past bij de Vreedzame context en de attitude die past bij het straatdomein, werd de Spearman's rangcorrelatie berekend. De nulhypothese in deze analyse geeft aan dat er geen samenhang is tussen de attitudes die behoren bij de beide contexten. Gebaseerd op het model van Kohlberg gaat de alternatieve hypothese ervan uit dat er een positieve samenhang is tussen de attitudes die behoren bij de beide contexten. De statistische omschrijving hiervoor is de volgende:

Samenhang attitudes behorend bij beide contexten:

$$H_0: r = 0$$

$$H_1: r > 0$$

Uit de analyse blijkt geen samenhang te bestaan tussen de attitude die past bij de Vreedzame context en de attitude die past bij het straatdomein ($r = -.058$; $p = .389$), waarmee de alternatieve hypothese wordt verworpen. Dit houdt in dat wanneer kinderen een hoge Vreedzame attitude hebben, zij niet automatisch hoog scoren op de attitude behorende bij het straatdomein. De twee attitudes kunnen dus als twee onafhankelijke variabelen worden gezien.

Kwalitatieve analyse

Voor de meting zijn $n = 124$ kinderen kwalitatief bevroegd. Voor de verdiepende vragen is een steekproef van 30 kinderen gebruikt, om zo een nog gedetailleerder beeld te kunnen vormen van de beleving van de respondenten.

Veiligheidsbeleving

Aangezien de veiligheidsbeleving mogelijk invloed uitoefent op het gedrag en de attitudes van kinderen, is de volgende vraag geanalyseerd: '24a: Hoe komt het dat je je veilig/onveilig voelt?'. Uit de analyse van de 123 respondenten kunnen vijf factoren worden herleid die een onveilig gevoel teweeg brengen bij kinderen, waarbij ruzie en agressie het sterkst naar voren komt. Zo noemt een 9-jarige vrouwelijke respondent: '*Ik voel me onveilig op straat omdat kinderen mij daar pesten en slaan. In de speeltuin heb ik dat niet want daar doen ze dat niet*'. Naast ruzie en agressie, worden pesten en kinderlokken vaak genoemd als belemmerende factoren voor de veiligheid. Tot slot

blijkt dat ook gevaarlijk verkeer en 'grote jongens' het gevoel van onveiligheid versterken.

Een opvallend vaak genoemde factor die de veiligheidsbeleving juist bevordert, betreft nabijheid van bekenden en familie. Kinderen voelen zich veilig als familieleden in de buurt zijn om in te grijpen, of wanneer zij zich bevinden tussen kinderen die ze kennen en vertrouwen. Ook wordt de goede sfeer genoemd als bevorderend voor de veiligheid. Daarnaast lijkt het zo te zijn dat kinderen die zelfvertrouwen hebben zich veiliger voelen, wat naar voren komt uit fragmenten als de volgende: *'Ik kan voor mijzelf opkomen. Ik ben niet zo bang'*. Ten slotte blijkt de aanwezigheid van begeleiding en het zich bevinden in een vertrouwde omgeving bevorderlijk te werken voor de veiligheidsbeleving. Volgend fragment waarin een respondent onderbouwt zich veilig te voelen, bevestigt dat het kennen van mensen en de aanwezigheid van begeleiding de veiligheidsbeleving bevordert: *'Je kent iedereen in de straat, en er zijn veel mensen bij elkaar. En Ali (begeleider) is erbij'*.

Vreedzame omgang

Om in kaart te brengen in welke omgeving kinderen een Vreedzame attitude hanteren en wat hun achterliggende gedachten hierbij zijn, zijn de volgende twee vragen toegevoegd aan de vragenlijst: 'Extra B: Als je niet in Vreedzame Wijk bent, wil je dan dat jij en andere kinderen, op dezelfde manier met elkaar omgaan?' en 'Extra C: Doe je dit ook?'. Deze verdiepende vragen zijn aan 30 respondenten gesteld. Op één respondent na, beantwoorden alle respondenten eerstgenoemde vraag bevestigend. Er zijn vier argumenten voor het doorvoeren van de Vreedzame omgang in een andere context waar te nemen. Hoofdzakelijk benoemen de respondenten dat de Vreedzame omgang een prosociale omgang betreft. Deze prosociale omgang wordt positief bevonden en uit zich bijvoorbeeld in samen spelen en wederzijds respect. Daarnaast komt uit de analyse naar voren dat de Vreedzame omgang de veiligheid bevordert, doordat er minder gevechten en ongelukken zijn. De laatste twee argumenten zijn dat men behulpzamer tegen elkaar doet, en dat de conflictoplossingvaardigheden beter zijn in de Vreedzame context. Zo benoemt een 10-jarige vrouwelijke respondent hierover: *'Ja, dan is er minder ruzie en weten we hoe we het op moeten lossen'*.

Uit bovenstaande gegevens komt duidelijk naar voren dat de respondenten het liefst op een Vreedzame manier met elkaar omgaan, ook buiten de Vreedzame context. Echter, wanneer bevraagd wordt of dit ook daadwerkelijk gebeurt, blijken de antwoorden minder eenduidig. Een kleine meerderheid van 17 respondenten zegt wel een Vreedzame omgang te hanteren. De overige 13 respondenten geven aan dit nooit of alleen soms te doen, waarbij verschillende argumenten worden gegeven. Het meest genoemde argument is het antisociale gedrag van de ander, zoals vechten en ruzie zoeken. Dit is

opvallend, aangezien de vraag betrekking heeft op eigen, en niet andermans gedrag. Enkele kinderen die de vraag negatief beantwoorden geven wel aan soms zelf antisociaal gedrag te vertonen. Uit de analyse komen vier oorzaken naar voren voor het antisociale gedrag, namelijk volggedrag, het niet kunnen oplossen van ruzies, het ontbreken van begeleiding en boosheid. Met volggedrag wordt bedoeld dat kinderen gedrag laten zien omdat anderen dat gedrag vertonen.

Code of the Street: attitude en gedrag

Om de expliciete mening van de respondenten over de COTS te achterhalen, is ter verdieping de volgende vraag aan 30 respondenten gesteld: '57B: Vind jij dit zelf ook, en waarom?'. Op deze manier kan worden gekeken of kinderen overeenstemming vertonen tussen hun gedrag en attitude(n). Bij 12 van de 29 respondenten bestaat frictie tussen wat ze vinden van de COTS, en hoe ze zich vervolgens gedragen. Deze respondenten geven aan de COTS negatief te beoordelen, maar zich wel zo te gedragen, of juist de COTS positief te vinden maar het daarbij horende gedrag niet te vertonen.

Twintig van de dertig respondenten zeggen het niet met de COTS eens te zijn, waarbij drie argumenten naar voren komen. Ten eerste worden ruzies en agressie als negatief beoordeeld, en daarnaast wordt benoemd dat de COTS niet leuk is voor zowel de respondenten zelf als voor anderen. Tot slot spreken de respondenten over de voorbeeldfunctie die ze hebben, zoals deze 9-jarige vrouwelijke respondent: '*Nee, andere kinderen die zien dat en dan gaan ze je nadoen. Dan geef je een slecht voorbeeld*'.

Tien respondenten geven aan het eens te zijn met de COTS. Opvallend hierbij is dat het overgrote deel daarbij spreekt over zelfverdediging en angst. De respondenten zijn bijvoorbeeld bang om gepest of niet gerespecteerd te worden. Daarnaast zijn er enkele kinderen die aangeven zich volgens de COTS te gedragen als ze boos zijn.

Vreedzame omgang buiten de context

Aan de hand van de vraag 60: 'Verschilt dit van de manier waarop je het bij Vreedzame school (VS) hebt geleerd?' is bij 124 respondenten gekeken of ze conflicten anders oplossen op straat dan in de Vreedzame context. 47% van de participanten geeft aan dat er geen verschil bestaat tussen hoe zij een conflict op straat oplossen en hoe zij dit geleerd hebben volgens het Vreedzame principe. 40% van de respondenten benoemen daarentegen wel een verschil. De respondenten geven aan dat op straat de VS-methode minder wordt toegepast, en dat er meer agressie heerst dan op school. Dit laatste wordt geïllustreerd in het volgende fragment: '*Ja, kinderen worden sneller boos, gaan eerder vechten en denken niet na (in het straatdomein)*'.

Uit de antwoorden van de respondenten komen ook twee verklaringen voor bovengenoemde verschillen naar voren. Ten eerste heerst het idee dat het VS-

stappenplan op school makkelijker toepasbaar is dan op straat. Op straat staan andere kinderen vaak niet open voor het stappenplan, of voelen de kinderen zelf de ruimte niet om dit toe te passen. Daarnaast betreft een verklaring voor dit verschil in conflictoplossing de supervisie op school, die op straat ontbreekt. Zo wordt benoemd dat er op school leerkrachten en mediators aanwezig zijn, en maatregelen worden genomen wanneer men zich niet aan de regels houdt.

De laatste vraag is aan alle respondenten gevraagd en betreft vraag 63: 'Zou je een conflict oplossen volgens het VS-stappenplan als het niet hoefde?'. Aan de hand van deze vraag kan worden gekeken of kinderen het stappenplan beperken tot de context waarin dit gewenst is, of dat zij dit ook door eigen behoeftes toepassen. 53% van de respondenten zegt dit wel te doen, waarbij drie onderbouwingen worden gegeven. Het meest genoemde argument betreft dat het VS-stappenplan de manier is die het beste helpt bij conflicten oplossen. Uit volgend fragment blijkt dat de respondent het stappenplan als nuttig ervaart: *'Ja, want dat is belangrijk. Het is een goeie manier om conflicten op te lossen'*. Vervolgens noemen de kinderen dat er minder ruzie en agressie is wanneer het stappenplan wordt gebruikt, en dat ze het toepassen omdat ze het zo hebben geleerd. 31% van de kinderen zegt geen gebruik te maken van het stappenplan, en benoemen dat ze hun eigen manier hebben, of het overbodig vinden. De overige kinderen geven aan soms het stappenplan toe te passen.

Conclusie en discussie

Centraal in dit onderzoek stond de volgende vraag: 'Welke attitude hanteert een kind in de Vreedzame context, dan wel in het straatdomein, en wat zijn de overwegingen om vast te houden aan dezelfde of te switchen naar een andere attitude in de andere context?' Door middel van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek kan antwoord worden gegeven op deze vraag.

Uit de kwantitatieve data-analyse blijkt geen significante samenhang te bestaan tussen de attitude van kinderen die past bij de Vreedzame context en de attitude van kinderen die past bij het straatdomein. Daarom kan worden geconcludeerd dat deze attitudes als twee onafhankelijke variabelen kunnen worden gezien.

Aan de hand van de kwalitatieve analyse kan een antwoord worden gegeven op de vraag hoe kinderen het hanteren van hun attitudes in zowel de Vreedzame context als het straatdomein beleven. Naar voren komt dat kinderen de Vreedzame omgang als positief beoordelen en deze omgang ook buiten de Vreedzame context zouden willen toepassen, waarbij de regels behorende bij de COTS negatief worden beoordeeld. Het merendeel van de kinderen hanteert daadwerkelijk een Vreedzame omgang en past het VS-stappenplan toe buiten de daarbij horende context. Echter, dit toepassen blijkt zeker niet altijd te gebeuren, en bij veel kinderen bestaat frictie tussen hun attitude en

bijbehorend gedrag. Kinderen benoemen namelijk dat op straat meer sprake is van agressie, voornamelijk vertoond door anderen, wat in tegenspraak is met de Vreedzame omgang.

Een verklaring voor het feit dat kinderen de Vreedzame omgang niet toepassen in het straatdomein, betreft dat de kinderen de Vreedzame omgang moeilijker toepasbaar vinden in het straatdomein dan in de Vreedzame context. Daarnaast is er op school supervisie, wat op straat ontbreekt. Tot slot blijkt dat de kinderen die zich volgens de COTS gedragen, dit doen uit zelfbescherming en angst voor negatieve reacties van anderen. Mogelijk speelt daarom ook de veiligheidsbeleving van kinderen een rol in de bestaande frictie tussen attitude(n) en gedrag. Deze gedachte wordt ondersteund door de gevonden resultaten waarin kinderen kenmerken behorende bij de Vreedzame context als veilig benoemen, en kenmerken van het straatdomein als onveilig. Het is daarom aannemelijk dat kinderen meer veiligheid ervaren in de Vreedzame context dan in het straatdomein, en daardoor meer ruimte voelen om een Vreedzame omgang te hanteren. Vervolgonderzoek zal nader stil moeten staan bij het directe verband tussen veiligheid en gedrag, aangezien dit implicaties kan hebben voor het toepassen van de Vreedzame principes.

Op basis van bovenstaande bevindingen kan geconcludeerd worden dat het merendeel van het model van Kohlberg niet kan worden bevestigd. Er wordt geen ondersteuning gevonden voor het idee dat de heersende sociale norm bepalend is voor de morele attitude van een kind, aangezien blijkt dat kinderen de attitude behorende bij de COTS niet eigen maken. Wel lijken kinderen zich te identificeren met de sociale norm in de Vreedzame Wijk. Ondanks dat een aantal kinderen hun gedrag aanpassen aan zowel de heersende sociale norm in de Vreedzame context als in het straatdomein, geeft merendeel van de kinderen aan hun Vreedzame attitude ook buiten de Vreedzame context te uiten in Vreedzaam gedrag. Dit betekent dat deze kinderen zich niet conformeren naar de sociale norm in het straatdomein, wat in tegenspraak is met het model van Kohlberg.

Een beperking van de onderzoeksvraag betreft dat de vraag zich enkel richt op de attitude(n) van het kind en het gedrag daarbij buiten beschouwing laat. Echter, de kwalitatieve resultaten hebben het inzicht gegeven dat attitudes minder relevant blijken wanneer deze los worden gezien van gedrag. Aangezien zowel gedrag als attitude is meegenomen in de analyse, heeft dit duidelijkheid gegeven over de relatie tussen attitude, gedrag en de context binnen de Vreedzame interventie. Vervolgonderzoek naar de werkzaamheid van de interventie zal de onderlinge relatie tussen deze drie begrippen beter in kaart moeten brengen, om zo inzicht te krijgen over de aspecten die van invloed zijn op het gedrag van kinderen.

Een andere kanttekening bij dit onderzoek heeft betrekking op de operationalisatie van het begrip 'Vreedzame attitude' en de daarbij behorende variabele 'VATOT'. De aspecten behorende bij een de Vreedzame attituden komen echter niet allemaal terug in vragen waarmee de Vreedzame attitude (VATOT) gemeten is. Dit is mede het gevolg van het verwijderen van een aantal vragen met als doel de Cronbach's alfa te vergroten. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vragen de aspecten behorende bij een Vreedzame attitude onvoldoende meten. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat de resultaten een vertekend beeld geven van de werkelijkheid.

Dit onderzoek heeft aangetoond dat kinderen zich wel Vreedzaam willen gedragen buiten de Vreedzame context, maar zich hier niet altijd toe in staat voelen. Daarom is een aanbeveling voor de Vreedzame Wijk dat het toepassen van een Vreedzame omgang moet worden vergemakkelijkt door de context aan te passen, door bijvoorbeeld meer actieve wijkmediatie in te zetten. Dit kan de kinderen ondersteuning bieden bij het omzetten van hun Vreedzame attitude in Vreedzaam gedrag.

Referenties

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211. doi:10.1016/0749-5978(91)90020-T
- Anderson, E. (2004). The code of the street. In: Frampton, M. L., Haney-Lopez, I. & Simon, J. (2008) *After the war on crime: Race, Democracy and a New Reconstruction*. New York: University Press.
- Bohner, G., & Dickel, N. (2011). Attituden and attitude change. *Annual Review of Psychology*, 62, 391-417. doi:10.1146/annurev.psych.121208.131609
- Boom, J. & Brugman, D. (2005). Measuring moral development in adolescents. In Van Haaften et al. (Eds.), *Moral Sensibilities and Education III. The adolescent* (pp. 87-112). Bommel/London/Paris: Concorde.
- De Winter, M. (2005). Democratieopvoeding versus de code van de straat. In R..Janssens T. Schillemans M. de Winter (Ed.), *Opvoeding tot democratie* (pp. 11-33). Amsterdam: SWP.
- Kohlberg, L. (1971). Stages of moral development. *Moral education*, 23-92. Retrieved from http://moodle.unitec.ac.nz/file.php/950/Day_9_childhood/Stages_of_Moral_Development_According_to_Kohlberg.pdf
- Kohlberg, L., & Gilligan, C. (1971). The adolescent as a philosopher: The discovery of the self in a postconventional world. *Daedalus*, 100, 1051-1086. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20024046>
- Mahoney, J. L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71, 502-516. doi:10.1111/1467-8624.00160
- Maimon, D., & Browning, C. R. (2010). Unstructured socializing, collective efficacy, and violent behavior among urban youth. *Criminology*, 48, 443-474. doi:10.1111/j.1745-9125.2010.00192.x
- Oppelaar, J., & Wittebrood, K. A. (2005). Angstige burgers? De determinanten van

gevoelens van onveiligheid onderzocht. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (1996).

Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61, 635-655. doi:10.2307/2096397

Pauw, L., & Verhoeff, C. (2012). *Handboek De Vreedzame Wijk*. Maartensdijk: Eduniek

Van Dijken, M.W., Horjus, B. & De Winter, M. (2012). Van school naar huis door een

Vreedzame Wijk. Achtergrondrapportage. Onderzoek naar Vreedzame Wijk

Kanaleneiland. 2010-2011. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Veugelers, W. (2007). Creating critical-democratic citizenship education: empowering

humanity and democracy in Dutch education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 37, 105-119. doi:10.1080/03057920601061893